

Översättningen har erhållit produktionsstöd från

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Lindskog & UUFörlag
www.lindskogforlag.se
Stockholm 2021

Nederländska originalets titel: Lampje
© Text och illustrationer: Annet Schaap 2017
© Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam 2017
© Översättning: Per Holmer
Grafisk form: Lennart Lindskog

Första upplagan, första tryckningen
Tryckt hos Tallinna Raamatutrükikoda, Tallinn 2021

ISBN 978-91-85311-83-5

Annet Schaap Emilia och pojken från havet

Översättning av Per Holmer

Lindskog & UUFörlag

Till min syster Mirjam
Till barnen som vi var
Till den där sommaren på höskullen, när vi läste, bara läste ...

– *Jag* vill det! sa den lilla sjöjungfrun, blek som döden.
– Men mig måste du också betala, sade häxan, och det är inte litet jag begär.

Hans Christian Andersen: *Den lilla sjöjungfrun* (övers. Karl Johan Backman)

Och ett skepp med sju segel
och femti kanoner
ska försvinna med mig

Bertolt Brecht: *Tolvskillingsoperan* (övers. Curt Berg)

Del 1
FYREN

Tändsticka

En ö som hänger kvar lite grann vid fastlandet, som en lös tand på en tunn tråd, kallar man för en halvö. Ute på just den här halvön står en fyr som är hög och grå och om nätterna låter sitt ljussken svepa över den lilla staden vid havet. Tack vare fyren slås inga båtar sönder mot skäret som dumt nog sticker upp mitt ute i viken. Och tack vare den verkar natten inte lika mörk och landet inte lika stort och havet inte lika vidsträckt.

I stugan intill fyren bor fyrvaktaren Augustus med sin dotter. De har en trädgårdstäppa och en stenig liten strandremsa där det alltid finns något som har sköljts i land. Tidigare brukade de hålla till där om kvällarna medan ljuset snurrade högt över deras huvuden. Augustus tände alltid en brasa, och båtar kom farande från hamnen med pirater ombord. Sedan slog de sig ner runt elden, åt grillad fisk och sjöng hela natten

lång. Dryckes- och brakfestvisor kunde de sjunga, sånger om vemodig längtan, men också otäcka saker om havets hemligheter som både skrämde upp och roade flickan innan hon för det mesta kröp upp i moderns knä.

Men nu för tiden kommer inga pirater, och pappan tänder heller inga brasor.

Innan skymningen faller måste fyrljuset brinna. Det är alltid flickan som tänder det. Kväll efter kväll går hon upp för de sextioen trappstegen, öppnar den rostiga luckan till linskåpan, tänder vecken, skruvar igång mekanismen som får linsen att snurra, slår igen luckan och sedan är allt klart.

Arbetet var tungt när hon var mindre, men nu har armarna vuxit sig starka och benen går ledigt uppför och nedför trappan, två gånger om dagen. Tre gånger, om hon råkar glömma tändstickorna. Det händer ibland, och då blir fadern arg.

”Det börjar redan bli mörkt och ljuset är inte på! Tänk om någon båt skulle segla vilse, jänta, tänk om den skulle styra rakt på skäret och jag får skulden för alltihop, eller snarare du. Raska på, upp med dig! Eller måste jag själv? Jag får väl själv ...” Han har nästan hunnit resa sig.

”Jag är redan på väg”, mumlar flickan och hämtar tändstickorna i lådan. Asken rasslar svagt, det finns bara en sticka kvar.

Köp nya i morgon, tänker hon. Kom ihåg det.

Det är svårt att komma ihåg, tycker flickan. Huvudet är jämt fullt med sånger, berättelser, saker hon måste lära sig och saker hon vill glömma, men som ändå ständigt kommer tillbaka. Om hon måste komma ihåg en sak glömmet hon ofta bort den, men det hon inte vill komma ihåg glömmet hon aldrig.

Hon försöker hitta på ett knep medan hon går upp för trappan. Vad var det nu hon måste komma ihåg? Jo, just det, tändstickorna. Hon tänker sig att hon tar en full ask och lägger den på ett litet bord någonstans mitt i huvudet. Bredvid en liten lykta som glimmar mot asken, så att den blir det första hon ser i morgon bitti när hon vaknar. Hoppas hon. Vad för sorts lykta? En i grön emalj med avflagnad guldrand. En sådan modern brukade ha bredvid sängen. Men det är något hon helst vill glömma bort.

Tänk ut något annat som glimmar, Glimma, säger hon till sig själv. Glimma är nämligen också hennes namn.

Egentligen heter hon Emilia. Det hade också varit namnet på modern. Tidigare brukade fadern ha det besvärligt med att det ständigt var två personer som hajade till när han ropade. Sedan dess ville han inte höra namnet mer. Alltså kallar han henne för Glimma.

”Men något ljushuvud är du inte, Glimma”, säger han alltid när hon glömmet bort något eller råkar snubbla till, vilket ofta händer när hon har en varm soppa i handen.

Glimma går upp för trappan med den sista tändstickan. Hon måste vara väldigt försiktig, den får inte slockna innan ljuset är tänt, för annars ... Skeppsbrott och en arg pappa. Hon kan inte tänka sig något värre.

Hon skruvar upp vecken ett stycke och skrapar toppen så att den kan ta fyr ordentligt. Sedan tar hon ut stickan ur asken och ger den ett strängt ögonkast.

”Gör nu ditt bästa! Jag menar vad jag säger, ska du veta! Annars ...”

Annars vadå? Vad vore det värsta tänkbara för en tändsticka? Bli släckt? Brytas mitt itu? Nej, nu vet hon.

”Annars kastar jag dig i havet”, viskar hon. ”Då blir du så blöt att du aldrig kan brinna mer.” Tills den sköljs i land förstås ... på någon het strand och torkar i solen och ...

”Glimma!” Faderns röst låter hård, trots att den kommer från sextioen trappsteg nedanför henne. ”Ljuset! NU!”

Så här dags brukar han för länge sedan ha somnat i sin stol och sitta där och snarka. Men inte i kväll. Hon stryker stickan mot plånet. Inte mycket till gnista. En gång till. Nu slår det upp en prydlig liten låga och en svaveldoft följer med på köpet. Utmärkt. Hon kupar den lediga handen runt stickan och för båda händerna mot vecken. Sätt igång! Lågan flämtar till innan den växer sig stor.

*”Låga, min låga, så säker och van,
du äter din bomull och dricker ditt tran.”*

Hon nynnade orden och tittar rakt in i det skarpa ljuset. Nyss hade hon en liten knut i magen, men nu har den släppt.

Igen med luckan, igång med mekanismen, sedan är det klart.

”Tändstickor, tändstickor”, mumlar hon när hon går tillbaka nedför trappan. Glöm inte bort.

Men det är just vad hon gör.

Storm

Självklart kommer stormen dagen därpå. Och den biter hårt.

Under hela dagen har vinden legat stilla, men nu skriar måsarna oroligt och hundarna gnyr stup i ett. De vädrar ett hot i luften, säger hussarna och blickar ängsligt mot skyn.

Sent fram på eftermiddagen packar molnen ihop sig borta vid horisonten. Himlen över havet blir blygrå, och solen försvinner ner i vattnet. *Ingen skymning i kväll*, viskar den. *Jag är borta.*

Det blir beckmörkt.

Inne står en flicka alldeles vit av skräck framför en tom ask.

Hela dagen har hon letat bland de hala stenarna efter musslor som ju smakar så gott och är alldeles gratis. Hon letade också efter sandmask till hönsen och drivved till brasan som hon sedan lade att torka i trädgårdstäppan. Dessutom passade hon på att leta efter märkliga snäckor och flaskor med

brev i, men det hittade hon inga. När hon tittade upp hade det blivit mörkt och hög tid att gå in och tända ljuset. Då drog hon sig plötsligt till minnes vad hon glömt under hela långa dagen.

Ute faller mörkret stilla till ro. Staden har ännu tid.

Tid att hämta in torktvätten och regla fönsterluckorna. Stänga butikerna och ropa in barnen.

”Åh, vi kan väl få vara ute ett tag till, bara ett litet tag till!”

”Nej, inte ens ett litet tag till. In med er, ögonaböj!”

Ett tag till kan fiskargubbarna nicka på sina huvuden och med glansiga ögon mumla saker som: ”Ja, ja ... Nu blir det åska igen. Precis som den och den gången. Då under Påskstormen och Nordkapsstormen i februari, när fåren for runt i luften och båtarna slängdes upp på strand ...” Så illa kan det väl inte gå en gång till? Eller? De dricker mjölk i små klunkar. Allt var värre förr, säger de jämt, men vem vet om det inte kan bli ännu värre. Vem vet om vi inte rent av har det värsta framför oss ...

Nu blåser det upp.

”Glimma? Glimmavarhållerduhus?” Faderns röst låter orden klibba ihop sig. ”Glimmaärljusetant?”

”Ja, ja”, mumlar Glimma. ”Jag kilar och köper tändstickor.”

Hon virar sjalen om sig, tar sin lilla korg och rusar ut ur stugan. Blåsten rycker dörren ur hennes hand och slår igen den bakom henne.

”Tack, kära vind!” säger Glimma. Mot stormen är det bäst att vara artig. Sedan halkar hon iväg genom trädgårdstäppan och längs med stigen in till staden.

Havet slår allt högre vågor över klipporna.

Från halvön in till kajen leder en stig gjord av stenar lika ojämna som tänderna i en söndertuggad tandrad. De sticker upp över ytan till och med vid högvatten. Glimma hoppar från sten till sten, och vinden blåser henne rakt i ansiktet och får korgen under sämskskinnet att skälva. Skinnet är till för att hålla tändstickorna torra när hon strax ska vända hemåt igen. Hon måste ju ta sig hela den långa vägen tillbaka. Det försöker hon låta bli att tänka på nu. Det går lätt och ledigt när vinden blåser bort varenda tanke ur huvudet.

”Tack, kära vind, tack en gång till!” Egentligen är vinden hennes vän, hoppas hon i alla fall.

Men vännen försöker blåsa omkull Glimma och föra ut henne till havs. Skorna har redan blivit blöta, och hon halkar på stenstigen. Här och där står det pålar som hon kan ta tag i och pusta ut vid en stund.

Nu är det inte långt kvar, tänker hon, men kan fortfarande inte se kajen. Sanden blåser henne rakt i ansiktet tillsammans med annat som vinden plockat med sig från stranden. Tång-ruskor, grenar, repstumpar.

Presenter, Glimma, titta!

Hon torkar rent håret. Kära vind, arga vind. Jag behöver inga presenter, behöver ingenting. Bara en tändsticksask.

Det retar visst upp vinden, för nu börjar den skvätta regn. Innan hon vet ordet av är hon dyblöt, och stormen gör henne ännu kallare. Hon stängas med vinden.

”Sluta nu!” flämtar hon. ”Lägg dig ner, vind! Loss!”

Men vinden är ingen hund, den struntar blankt i vad hon säger. I stället tar den ny sats.

Så skymtar hon den lilla granittrappan. Hon slinter, ram-lar, slår i knäet, men får tag i räcket och kan hiva sig upp. Nu har hon nått kajen.

I hamnen smattrar alla linor mot masterna. Det låter som en orkester: trumvirvlar, visslingar och de första trumslagen från ett åskväder. Glimma kan inte höra sina egna fotsteg när hon rusar bort över kajen. Stormen försöker blåsa in henne på fel gata, men hon hittar dit hon ska, även i mörkret.

Ingen är ute på gatan. Men husen står rofyllda och uthärdar stormen. De är inte rädda för att bli bortblåsta. Träden tar spjörn, men tappar både löv och grenar. En rasslande järnhink rullar förbi. Alla fönsterluckor är reglade, alla butiker stängda.

In i gränder, in på gator. När hon nästan är framme byter regnet skepnad till hagel, och vinden slungar fulla nävar rakt i ansiktet på henne. Aj, aj! Hon skyddar sig med armarna och springer vidare. Där är gatan med herr Rosenveds butik. Vinden sliter tag i korgen en sista gång.

Släpp nu, ge hit! En sådan fin korg att kasta runt, blåsa långt i fjärran, ända till något annat land rent av, eller ...

”Bort med tassarna!” skriker Glimma och håller stadigt i korgen. Hellre mer hagel. Klatsch!

Men nu är hon framme, där är butiken. Grönsakslådorna är inburna, även här är fönsterluckorna reglade, ljuset släckt. Dörren är låst. Självklart, vem går väl ut och handlar nu?

”Jag!” ropar Glimma. ”Det är jag! Herr Rosenved! Öppna!”

Till och med rösten blåser vinden bort, hon hör den med nöd och näppe själv. Hon bankar med sina knutna nävar på dörren. ”Herr Rosenved!”

Du din dumskalle med ditt pipande. Inbilla dig inte att någon hör. Jag blåser bort din röst, jag blåser bort hela dig, jag blåser dig mitt itu. Och varenda sticka du stryker mot plånet blåser jag ut, lätt som en plätt, haha!

Vännen som inte är någon vän virvlar runt av skratt.

Vinden har rätt, tänker Glimma. Vad håller jag på med? Hon fryser och benen skakar. Måste hon vandra hela långa vägen tillbaka? Utan tändstickor?

Hon ropar en sista gång, för allt hon förmår. ”Herr Rosenveeed!!”

Det lyser till inne i butiken. Någon kommer gående mot dörren med ett levande ljus i handen. Det är handelsmannen själv, herr Rosenved, i morgonrock och halsduk. När han upptäcker Glimma skyndar han mot dörren, skjuter ifrån regeln och öppnar. En väldig vindstöt blåser in Glimma. Butiksbjällran pinglar som om den vore besatt.

”Gooo-daa-g!” huttrar Glimma. ”Har ni tändstickor hemma?”

”Igen med dörren, igen med dörren!” säger herr Rosenved, och med förenade krafter stänger de dörren mot stormen. Med ens blir det tyst. Bara haglet hamrar vidare mot rutorna. Glimma flämtar och dryper.

”Vad är det du säger, jänta? Har du tagit dig hela långa vägen från fyren, tvärs genom stormen?”

”Stickorna var slut. Och ljuset måste tändas.”

Herr Rosenved rycker till. ”Är det inte på än? Ja, nog måste det på alltid! Särskilt i natt! Men du ger dig inte ut i stormen igen.”

”Det gör jag visst”, säger Glimma. ”Jag är så illa tvungen.” Hon försöker låta bestämd, men rösten blir till ett besynnerligt litet pip. Hon vrider ur sjalen så att det blir en stor pöl runt hennes fötter.

”Följ med upp en stund.” Handelsmannen lägger handen på hennes blöta axel. ”Torra kläder, varm mjölk ... Du är ju alldeles stelfrusen, jänta. Så där kan du inte ...”

Hon skakar av sig hans hand. ”Jag måste tillbaka! Två askar tack. Och gärna att ni skriver upp.”

”Rena dårskapen!” Herr Rosenved skakar på huvudet. ”Det blir din egen död!” Men trots allt är han en handelsman, och därför har händerna redan börjat rota i en låda efter tändstickor. ”Säkerhetsstickor, inte sant? Prima vara! Men innan du går får du lov att värma dig en smula. Jag menar allvar. Vem skickar ut en unge i det här ...”

”Fredrik? Vem där?” Fru Rosenveds röst hörs uppifrån trapphålet.

”Glimma, hon vill ha tändstickor.”

”Menar du Glimma utifrån fyren?”

”Hur många Glimmor känner du, kärring.”

”Låt henne komma upp en stund!”

”Jag har redan tänkt den tanken själv.”

Herr Rosenved rycker åt sig Glimmas dyblöta sjal, hänger den över ett oljefat och ger henne sin egen halsduk. Yllet kliar mot den våta kinden.

”Ta av dig skorna här och de våta paltorna där uppe så kan vi ...”

”Nej, tack!” säger Glimma. ”Jag måste hem.” Halsduken glider av henne och faller till golvet, men hon låter den ligga kvar och virar in tändsticksaskarna i sämskskinnet innan hon lägger dem i sin korg. Sedan rusar hon ut.

Korg

Under tiden sitter Augustus hemma och är arg.

Han har tömt alla lådor och slitit ut alla kläder ur garderoben. På golvet ligger fullt med kastruller och skjortor, koppar och torra ärtor. Men inga tändstickor. Inte någonstans.

Han är lika arg på Glimma som på sig själv. Kaminen har slocknat och spisen är kall som sten. Ett par gånger slungar han den meningslösa stormlyktan genom rummet. Haglet hamrar mot rutan. Vad ska han göra? Ingenting kan han göra! Och var håller ungen hus?

Linkande på det friska benet tar han sig upp för de sextioen trappstegen till lamphuset. Där är hon inte heller, och vinden är på vippen att blåsa honom över räcket.

Vågorna slår mot fyren. De är höga som hus, stora gröna vidunder som slukar allt i sin väg, vill slå allting sönder och samman. Sitt eget torn är han inte rädd för, men däremot att båtar ska blåsa in i bukten i beckmörkret. Han tycker redan

att han kan höra knaket av upprivna skrov genom stormen. I så fall är det han som får skulden. Nej, skulden är ungens, den förbaskade ungens. Vart har hon tagit vägen?

Han försöker borra hål genom mörkret med blicken. Snälla ... Förskona mig från det. Snälla, trilla inte i vattnet, kom helskinnad hem. Snälla ...

Han viftar bort sina egna tankar. Visst är det så. Vad han velat allra mest har aldrig blivit av. Och vad han minst av allt på jorden velat blev lika fullt av. Ingen har väl någonsin lyssnat på honom.

Så dra åt fanders! Låt båtarna segla mot sin undergång, vad rör det väl honom. Låt ungen, den förbaskade ungen, blåsa vart hon vill ...

Den förbaskade ungen vandrar hemåt i stormen. Åtminstone försöker hon.

Hon har slutat prata med vinden. Det var länge sedan den var hennes vän, den blåser henne rakt i ansiktet.

Hon rör sig nästan inte ur fläcken. Hon snavar över torget där det ligger fullt med grenar och löv och fortsätter bort mot kajen och granittrappan som leder ner till stället där stenstigen börjar.

Glimma måste svälja. Vinden jagar havet över trappstegen, nästan ända upp till kajkanten. Stigen ut till fyren skymtar fram där det vita skummet stänker upp från vågorna som bryts. Måste hon ut i vattnet? Måste hon simma över?

Hon tittar mot fyrtornet som nu ser ännu mörkare ut mot den mörka himlen. Där inne finns fadern, där han säkert går omkring och är arg. Hon kan se framför sig exakt vad han har för min, hur arg han är. Hon ser honom snubbla och ständigt rikta blicken mot dörren, hon ser dörren framför sig,

dörrknoppen, det räcker med att hon sträcker ut handen, hon känner den redan i fingrarna ...

Hon trycker korgen mot kroppen och kliver ner i vattnet.

Till en början går det rätt bra, det finns pålar, och fötterna lyckas få fäste på stenarna. Vinden viner runt i en ring.

Hallå där, hallå lilla vännen min, kom du tillbaka, vill du leka nu?

Barn lilla barn, lilla fyrens barn, är du lika stark som havet och vinden?

”Ja!” vrålar Glimma högre än vinden. ”Jajamensan! Jag är fyrens barn!”

Hon kämpar sig fram från sten till sten. Det beckmörka vattnet virvlar runt i cirklar, stiger allt högre, nyper henne kallt, först i vader, sedan i knän och i lår. Hjärtat bultar av raseri.

Men när hon ser sig omkring har hon redan gått halvvägs. Det svåraste stycket är kvar, men hälften har hon redan lagt bakom sig.

”Där ser du, vind! Mig kan du inte ...”

Vinden sliter korgen ur hennes hand, blåser den till vädens och låter den snurra ett retfullt varv runt hennes huvud innan den tar den med sig med tändstickor och allt. Till ett annat land och en annan strand, till en annan flicka som hittar den i morgon. Glimma ser korgen krympa till en liten prick mot den mörka himlen. Hon skriker ut sin ilska och får genast munnen full med havsvatten. Salt och kallt, och hon som redan fryser så, och nu har allt gått förlorat. Tårarna smakar också salt, hon känner ingen skillnad.

Hon ser sig omkring. Fyren ligger lika långt bort som hamnen, de båda är lika ouppnåeliga för en så liten flicka på

ett så stort hav. Men å andra sidan behöver hon ju inte längre gå hem, nu när hon inte längre har några tändstickor.

Vattnet bara stiger och stiger, och fötterna lyfter från stenarna. Hon kan förstås simma, men låter ändå bli.

Mamma, tänker hon, nu kommer jag till dig. Augustus blir förstås ledsen, men det var han redan förut. Hon sänker sig ner.

Hon märker inte att kalla kroppar kommer simmande under henne i vattnet. Böljande grönt hår som tång guppar på vågorna. Röster som tisslar och fnittrar: ”Hoppsan, en kalv, en drunknad liten kalv ...”

Huvudet lyfts upp ovanför vattenytan, hon dras bort mot fyrtornsön och puffas upp på klipporna. ”Inga tvåbeningar i vårt vatten!”

Där ligger så Glimma, intill sin egen ytterdörr, medan ett skepp förliser utanför kusten.